

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію **ДУДНИКА Юрія Ігоровича**
на тему: **«Психологічні особливості навчальної діяльності**
студентської молоді в екстремальних умовах»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 «Психологія»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми. Перспективність цього вектору досліджень обумовлена високою суспільною значущістю розвитку вітчизняної вищої освіти в умовах тривалої повномасштабної війни в Україні. Останніми роками простежується тенденція до пошуку ефективних методів і підходів сприяння становленню відповідальної та творчої особистості, яка володіє загальними й професійними компетентностями, відкрита до нового досвіду, здатна до самоорганізації та саморозвитку. Утім, можна констатувати суперечність між сучасними вимогами до побудови освітнього процесу, що забезпечував би можливість формування особистості студента як активного самостійного суб'єкта пізнавальної діяльності, і недостатньому вивченні психологічних особливостей здійснення ним навчальної діяльності в умовах війни. З огляду на обумовленість ефективності й результативності освітнього процесу сукупністю різних чинників, урахування психологічних особливостей навчальної діяльності студентської молоді в екстремальних умовах є важливим завданням сучасної вищої освіти.

Наукова новизна дослідження. У дисертації Дудника Юрія Ігоровича вперше здійснено системний опис особливостей навчальної діяльності студентської молоді в екстремальних умовах через висвітлення її характеристик як істотних особливостей, типів реагування на вплив стресових чинників та виокремлення інтегральних психологічних профілів особистості студентів у цих умовах.

Завдяки отриманим емпіричним даним та їх аналізу удосконалено наукові уявлення про психологічні особливості навчальної діяльності студентської молоді за мірою ефективності, за типами здійснення, за опосередкованістю особистісними особливостями, за гендерними відмінностями, за тривалістю навчання в закладі вищої освіти, за профілем навчання, за формою навчання (джерелом фінансування можливості здобути освіти).

Результати дослідження здобувача доповнюють наукові уявлення про гендерні відмінності у характеристиках навчальної діяльності студентської молоді, особливостей їх навчальної мотивації, здатності до саморозвитку та психоемоційного стану, їх спільні й відмінні риси у студентів різних курсів та профілю підготовки, розширюють наукові уявлення про Я-концепцію особистості сучасних студентів даними про її структуру та динаміку, що включають академічний та професійний компоненти, під час навчання

в екстремальних умовах, поглиблюють наукові уявлення про ефективні методи навчання у вищій школі через виокремлення системи психологічних принципів та категорій психологічних інтервенцій.

Дослідження Дудника Юрія Ігоровича спрямоване на подальший розвиток орієнтації на студентоцентрованість освітнього процесу в закладах вищої освіти, його удосконалення шляхом урахування психологічних характеристик навчальної діяльності студентської молоді в умовах війни.

Практичне значення дослідження. Результати проведених здобувачем досліджень можуть використовуватися у викладанні навчальних дисциплін: «Психологія та педагогіка вищої школи», «Вікова психологія», «Психологічна допомога в кризових та екстремальних ситуаціях», «Психологія стресу»; сформульовані принципи урахування психологічних характеристик навчальної діяльності студентської молоді в освітньому процесі можуть бути покладені в основу розроблення методик викладання навчальних дисциплін для студентів різних спеціальностей; запропонована програма психолого-педагогічного супроводу навчальної діяльності студентської молоді в екстремальних і постекстремальних умовах може використовуватися у практиці навчального процесу в закладах вищої освіти.

Особистий внесок здобувача. Дудник Юрій Ігорович сформулював провідну ідею дослідження, що стала основою дисертації, здійснив пошук та аналіз джерел літератури, створив взаємно доповнювальний комплекс психодіагностичних методик дослідження навчальної діяльності (що є досить багатогранним явищем), повністю реалізував обсяг вибірки емпіричного дослідження, здійснив статистичну обробку отриманих емпіричних показників, їх аналіз й інтерпретацію. Результати проведених досліджень у повному обсязі відображені здобувачем у наукових публікаціях. Узагальнення результатів досліджень, аналіз та інтерпретація емпіричних показників, формування висновків та пропозицій з урахування психологічних характеристик навчальної діяльності студентської молоді в освітньому процесі здійснено за консультативної допомоги наукового керівника.

Основні результати досліджень опубліковані в 13 наукових працях, з яких 3 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, стаття у науковому виданні іншої держави, 9 тез наукових доповідей.

Обґрунтованість основних положень, висновків та рекомендацій. Сформульовані в дисертації висновки, положення та рекомендації обґрунтовуються коректним теоретичним аналізом значної кількості наукових праць відповідної тематики, чітким аналізом результатів емпіричного дослідження й коректністю дібраних методів його проведення та аналізу отриманих результатів, ретельністю планування, проведення й аналізу результатів формувального експерименту.

Робота містить 22 малюнки і 40 таблиць, що додатково ілюструють узагальнені результати емпіричного дослідження й акцентують увагу на їх особливостях.

Дисертація містить анотації, вступ, три розділи та висновки до розділів, висновки до роботи загалом, список використаних джерел та додатки.

Загальна характеристика роботи. Вступ містить усі необхідні складові: актуальність теми, мета та завдання дослідження, методи дослідження, наукова новизна отриманих результатів та їх практичне значення, відомості про апробацію та публікації результатів, структуру та обсяг роботи. Кожна із цих складових сформульована науково коректно, відповідно до теми дисертації та вимог до такого виду робіт. Визначення об'єкта, предмета, мети дослідження свідчить про високий рівень наукової культури здобувача. Завдання адекватні визначеній проблематиці. Вибір використаних методів дослідження загалом забезпечує досягнення мети й реалізацію поставлених завдань.

Перший розділ послідовно розкриває теоретико-методологічне підґрунтя дослідження психологічних особливостей навчальної діяльності студентської молоді в екстремальних умовах. На основі аналізу наукових праць українських та зарубіжних авторів здобувач розкриває особливості навчальної діяльності в студентському віці, описує психологічний вплив екстремальних умов війни на особистість та її діяльність, зауважує особливості реагування особистості студентського віку на екстремальні умови. У кінці кожного параграфа подане коректне узагальнення основних ідей, а в кінці розділу – досить змістовні висновки. Проведений аналіз дозволив автору уточнити визначення поняття «навчальна діяльність студентської молоді в екстремальних умовах», що складає теоретичне значення й наукову новизну дослідження Дудника Юрія Ігоровича.

У другому розділі дисертації описано проведене емпіричне дослідження психологічних особливостей навчальної діяльності студентської молоді в екстремальних умовах. Заслуговує позитивної оцінки ретельність в описі процедури й методів збору емпіричних даних, їх математико-статистичного аналізу. Дисертант аналізує процесуальні та результативні характеристики навчальної діяльності, особливості академічної мотивації студентської молоді, прояви стресу в студентів, структуру самовизначення та структуру психологічних особливостей навчальної діяльності студентської молоді. У результаті такого аналізу сформульовано коректні висновки про психологічні особливості навчальної діяльності студентської молоді.

Третій розділ роботи присвячено розробленню проблеми психологічних умов оптимізації навчальної діяльності студентської молоді в екстремальних та пост екстремальних умовах. Здобувач виводить принципи оптимізації навчальної діяльності студентської молоді, аналізує методи і прийоми психолого-педагогічного супроводу навчальної діяльності студентської молоді в екстремальних та пост екстремальних умовах, а також пропонує

програму означеного супроводу, обґрунтовуючи її ефективність. Дудник Юрій Ігорович досить чітко й детально описує формувальний експеримент, мета якого – перевірити вплив усвідомлення власних труднощів у навчальній діяльності, спричинених дією екстремальних чинників, розвиток навичок когнітивної регуляції, ціннісно-смислової рефлексії та емоційної саморегуляції на формування стійких адаптивних стратегій навчання студентів. Як показник результативності проведеної роботи дисертант розглядає ознаки позитивного впливу програми на розвиток стратегічного підходу до навчання, зниження рівня тривоги та стресу, а також актуалізацію професійної ідентичності та ціннісно-смислової інтеграції навчальної діяльності. Заслуговує на увагу змістове наповнення програми. Здобувач ретельно продумав процедуру проведення й аналізу результатів формувального експерименту. Отримані ним дані підтверджують робочу гіпотезу: усвідомлення власних труднощів у навчальній діяльності, спричинених дією екстремальних чинників, розвиток навичок когнітивної регуляції, ціннісно-смислової рефлексії та емоційної саморегуляції сприяють формуванню адаптивних стратегій навчання студентів.

Висновки узагальнюють сутність проведеного дослідження, засвідчують, що його завдання виконані, а мета досягнута. Формулювання висновків логічне, чітке й обґрунтоване.

Список використаних джерел оформлений відповідно до вимог, налічує 572 найменування, із них 469 іноземною мовою.

Додатки до дисертації містять: бланки застосовуваних діагностичних методик, у тому числі бланк авторської анкети, таблиці із сирими емпіричними показниками (що засвідчують проведені опитування), отриманими на констатувальному та формувальному етапах дослідження, детальний зміст тренінгової програми. Їх зміст викладений на 61 сторінці.

Структура та обсяг роботи відповідають установленим вимогам. Анотація достатньо повно відображає зміст дисертації.

Оформлення роботи відповідає чинним вимогам, виклад матеріалу здійснено стилістично грамотно, послідовно й аргументовано.

Дотримання принципів академічної доброчесності. У дисертації подані коректні посилання на використані джерела інформації.

Дискусійні зауваження та запитання до здобувача. Попри загальну позитивну оцінку роботи, вважаю доцільним зазначити такі запитання й зауваження, що відкривають простір для подальших дискусій та розроблення досліджуваної проблематики:

1. У висновках до розділу 1 мотивація розглядається як характеристика навчальної діяльності та як суб'єктивний чинник її результативності. Відтак потребує уточнення: чи диференціює автор особливості мотиваційної сфери за цими функціями?

2. Аналізуючи результати емпіричного дослідження, автор порівнює різні студентські групи за результатами одного зрізу, що унеможливило твердження про часову динаміку та процес «подолання кризи» здобувачами.

3. Під час оцінювання ефекту тренінгової програми у підрозділі 3.3 автор зазначає високий рівень відсіву діагностичних даних на етапі кінцевої статистичної обробки. Чисельність анкет, результати яких виявилися повністю придатними для порівняльного аналізу є відносно обмеженою, що знижує надійність висновків.

4. Робота значно виграла б за умови опису інших, окрім психотренінгу, методів і способів оптимізації навчальної діяльності студентської молоді в екстремальних умовах.

Зазначені вище зауваження та запитання жодним чином не знижують теоретичне й практичне значення дисертації, її наукову новизну, а лише слугують для подальшого наукового розвитку окресленої проблематики.

Загальний висновок. Дисертація Дудника Юрія Ігоровича на тему: «Психологічні особливості навчальної діяльності студентської молоді в екстремальних умовах», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія», є завершеною науково-дослідною працею, що орієнтована на вирішення актуальних проблем забезпечення якості освітнього процесу в закладах вищої освіти шляхом урахування психологічних особливостей навчальної діяльності, здійснюваної в умовах повномасштабної війни.

Відтак вважаю, що дисертація Дудника Юрія Ігоровича на тему: «Психологічні особливості навчальної діяльності студентської молоді в екстремальних умовах» на підставі актуальності теми, її розробленості, обґрунтованості висновків, вагомого теоретичного й практичного значення відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р., а її автор Дудник Юрій Ігорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент професор кафедри теорії та методики практичної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського», доктор психологічних наук, професор Світлана СИМОНЕНКО